

MIDWINTER ROOFVOGELTELLING 2012

Frank Sidler

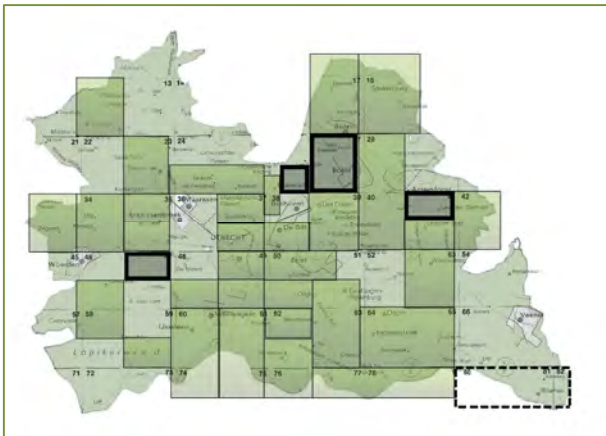
In de aanloop naar de herstart van deze telling in het jaar 2010 is direct de belofte gedaan dat zowel de waarnemers als de leden van de Vogelwacht Utrecht via *de Kruisbek* op de hoogte zouden worden gehouden van de verzamelde data. Na de verslagen van de eerste twee Midwinter Roofvogeltellingen in 2010 (*de Kruisbek* jaargang 53 nr. 4, september 2010) en 2011 (*de Kruisbek* jaargang 54 nr. 4, augustus 2011) volgt hier een verslag van de telling in 2012. Het doel van de telling is tweeledig. Allereerst gaat het om het vaststellen van het aantal roofvogels dat in de wintertijd in onze provincie verblijft. Daarnaast was er het streven van het bestuur bij de opstart in 2010 om met zoveel mogelijk leden uit alle afdelingen van de Vogelwacht Utrecht één gezamenlijk project uit te voeren.

Gebieden, afstanden en uren

In de periode van 11-19 februari 2012 werd voor het derde jaar op rij de Midwinter Roofvogeltelling in de provincie Utrecht gehouden. Er werden 4 nieuwe deelgebieden toegevoegd (zie de dik omlinjnde kaartvakken op figuur 1). De samenstelling van enkele groepen was aan verandering onderhevig. Voor volgend jaar is al een toezegging gedaan door tellers in gebieden in de uiterste zuidoosthoek.

De totale afstand die de waarnemers in de in aantal toegenomen deelgebieden aflegden, nam met ca. 80 km toe. Hierbij werd de fiets voor 17,5 km ingezet, voor de resterende kilometers werd de auto gebruikt. Het autogebruik steeg daardoor naar circa 62%. De kortste route was en bleef 6 km en ook de langste route van 45 km bleef koploper.

De tellers zijn totaal 166 uur op pad geweest. De vroegste telling startte om 9.00 uur, de laatste om 15.00 uur. De langstduurende route nam 8 uur en 20 minuten in beslag, de snelste route duurde daarentegen slechts 2 uur. Aardig is dat beide laatste routes op de fiets werden afgelegd. In alle gebieden werd een PTT-telling gedaan. In gebieden waarin dit door de waarnemers in verband met bossages, houtwallen etc. nodig werd geacht, vulden zij dit aan met een lijntelling.

Figuur 1 Projectie van de telgebieden op de provinciekaart.

De tellers zijn totaal 166 uur op pad geweest. De vroegste telling startte om 9.00 uur, de laatste om 15.00 uur. De langstduurende route nam 8 uur en 20 minuten in beslag, de snelste route duurde daarentegen slechts 2 uur. Aardig is dat beide laatste routes op de fiets werden afgelegd. In alle gebieden werd een PTT-telling gedaan. In gebieden waarin dit door de waarnemers in verband met bossages, houtwallen etc. nodig werd geacht, vulden zij dit aan met een lijntelling.

De weersomstandigheden rond de tellingen van de afgelopen drie jaar
In 2010 was de maand januari koud. De gemiddelde temperatuur kwam uit op $-0,50\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen een langjarig gemiddelde van $2,80\text{ }^{\circ}\text{C}$. De laatste maal dat een maand met een negatieve gemiddelde temperatuur eindigde, was in 1997. Het was sneeuwrijk en koud aan de start, het kwakkelde tot de 21^{e} waarna het in het noorden weer aanhoudend begon te vriezen. Vanaf de 24^{e} was het in het hele land weer winter. De laatste dagen trok een gure noordwestelijke stroming over het land. In De Bilt werden 23 vorstdagen geregistreerd tegen normaal 13. Februari was de derde koude maand op rij. De 1e week van de maand met temperaturen rond normaal, daarna werd tot de 16^{e} vanuit het oosten koude lucht aangevoerd. Tijdens de nachten vroom het meestal matig maar lokaal ook streng. Er werden 15 vorstdagen geregistreerd tegen 13 normaal.

In 2011 was er sprake van een vrij zachte januarimaand met een gemiddelde van $3,5\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen $2,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ normaal. December 2010 was daarentegen zeer koud (gemiddelde van $-1,1\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen normaal $4,0\text{ }^{\circ}\text{C}$) met 29 vorstdagen tegen gemiddeld 12. De maand februari was zacht en somber met een normale hoeveelheid neerslag. De gemiddelde temperatuur kwam uit op $4,6\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen een langjarig gemiddelde van $3,0\text{ }^{\circ}\text{C}$. In De Bilt werden slechts 7 vorstdagen genoteerd tegen 13 normaal.

Torenvalk - Jan van der Greef

December 2011 was zacht en zeer nat. Een gemiddelde temperatuur van $6,5\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen een langjarig gemiddelde van $3,7\text{ }^{\circ}\text{C}$. Januari 2012 was vrij zacht met $4,9\text{ }^{\circ}\text{C}$ tegen $3,1\text{ }^{\circ}\text{C}$ en slechts 9 vorstdagen tegen normaal 13. De maand februari 2012 begon extreem koud. Uit de gegevens van het KNMI blijkt dat de eerste decade (dag 1 tot en met 10) van februari in De Bilt met $-6,9\text{ }^{\circ}\text{C}$ tot de tien koudste ooit

behoorde. Van 30 januari tot en met 8 februari was er bovendien sprake van de 33^e officiële koudegolf sinds 1901. Op een aantal plaatsen kwam het in deze maand op 5 dagen tot zeer strenge vorst (temperatuur beneden de -15 °C). De laagste temperatuur werd gemeten in Lelystad op 4 februari: -22,9 °C. Met de gure oostenwind was de gevoelstemperatuur soms -25 °C. Dergelijke gevoelstemperaturen komen slechts eens in de 30 jaar voor.

Aan het zeer koude weer kwam op 12 februari een eind. Daarna was het op de meeste dagen zacht tot zeer zacht voor de tijd van het jaar. De hoogste temperatuur werd ook in Lelystad gemeten, 13,3 °C op de 23^e. Februari was een droge maand. Gemiddeld over het land viel 21 mm tegen een langjarig gemiddelde van 57 mm. Op vrijdag 3 februari trok een "lagedrukgebied" van 1033 hPa van noord naar zuid over Nederland. Er viel op veel plaatsen 3 tot ruim 10 cm sneeuw. In het oosten van het land viel vrijwel niets. De dooi-aanval op 12 en 13 februari ging gepaard met ijzel.

Waarnemingen in cijfers

Dit jaar werden in totaal 674 roofvogels waargenomen. Alhoewel dit gegeven vanwege de uitbreiding van het aantal gebieden zowel in 2011 als in 2012 niet één op één vergelijkbaar is met dat van voorgaande jaren, geeft tabel 1 de totalen van de tellingen van de afgelopen drie jaar weer. In 2010 werd zowel in januari als in februari een telling gehouden. In de jaren 2011 en 2012 werd uitsluitend in februari geteld. In sommige gebieden werd door dezelfde waarnemers naast een punt transect telling (PTT) ook een lijntelling gehouden (LTT).

Bij een LTT-telling worden de waarnemingen tussen twee opeenvolgende telpunten van de PTT-telling vastgelegd. Dit gebeurt onafhankelijk van de tijd en de afstand tussen twee opeenvolgende telpunten.

	2010 Jan	2010 Feb	2011 PTT	2012 PTT	2011 LTT	2012 LTT	2011 Totaal	2012 Totaal
Blauwe kiekendief	27	17	3	0	0	0	3	0
Buizerd	477	478	488	471	57	69	545	540
Havik	7	13	13	12	0	3	13	15
Ruigpootbuizerd	3	2	0	1	0	0	0	1
Smelleken	3	0	0	0	0	0	0	0
Sperwer	22	23	12	26	0	5	12	31
Slechtvalk	2	6	1	6	1	0	2	6
Torenvalk	94	89	54	72	2	9	56	81
Totaal	635	628	571	588	60	86	631	674

Tabel 1 Waarnemingen per soort en per telling over de jaren 2010-2012.

Om een getalsmatige vergelijking van 2012 met voorgaand jaar te maken, zijn in tabel 2 uitsluitend de gegevens van die gebieden verwerkt die zowel in 2011 als in 2012 werden bezocht. Van de totaal 703 telpunten van 2012 zijn er daarom slechts 583 in de tabel opgenomen.

Tabel 2 geeft het aantal waarnemingen voor de soorten per telling in de jaren 2011 en 2012 weer. In de rechterkolom is de toe- of afname aangegeven. Opvallend is de afname met 90 stuks van het aantal waargenomen buizerds (-16,5%). Dit sluit overigens wel naadloos aan bij de opmerkingen van de tellers die vrijwel allemaal spraken over een geringer aantal waarnemingen.

	2011 PTT	2012 PTT	2011 LTT	2012 LTT	2011 Totaal	2012 Totaal	Vershil 2011-2012
Blauwe kiekendief	3	0	0	0	3	0	-3
Buizerd	488	408	57	47	545	455	-90
Havik	13	10	0	2	13	12	-1
Ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	0
Smelleken	0	0	0	0	0	0	0
Sperwer	12	25	0	3	12	28	+16
Slechtvalk	1	3	1	0	2	3	+1
Torenvalk	54	58	2	6	56	64	+8
Totaal	571	504	60	58	631	562	-69

Tabel 2 Waarnemingen op 583 dezelfde telpunten tijdens PTT- en LTT-tellingen in 2011 en 2012.

Ook opmerkelijk is de meer dan verdubbeling van het aantal sperwers dat werd waargenomen. Over deze toename (+133%) werd noch op de telformulieren noch mondeling gerapporteerd. Niet zo vreemd, omdat het daarbij slechts gaat om 28 van de 562 waarnemingen. Bovendien werden de sperwers - in tegenstelling tot de buizerds - maar op enkele telpunten waargenomen. Eén waarnemer zag in zijn gebied 4 sperwers, een groep zag er 3 en vijf maal werden 2 exemplaren op een route waargenomen.

Bij de PTT-telling 2012 werden enkele wijzigingen ten opzichte van 2011 aangebracht. Op één route hebben de waarnemers besloten om vier telpunten (alle met het biotoop "bebouwd") te laten vervallen. In 2011 werden op deze telpunten geen waarnemingen gedaan, zodat er geen sprake is van beïnvloeding van de cijfers uit dit gebied. Een tweede groep heeft op haar route op drie telpunten een wijziging aangebracht in het biotooptype. Verder is door enige waarnemers op een enkel telpunt het biotoop nader gepreciseerd.

In Tabel 3 is voor de PTT-telling de verdeling van de diverse typen biotoop over de telpunten in rij 1 weergegeven. Voor 2011 zijn dat 608 telpunten. In rij 2 is het voorkomen van de 6 typen biotoop in percentage van het totale aantal weergegeven. In rij 3 staat het aantal waarnemingen vermeld in dit biotoop, gevolgd door rij 4 waarin het aantal waarnemingen is uitgedrukt in het percentage van het totaal aantal waarnemingen.

Voor de LTT-telling is de biotoopverdeling voor het overheersende biotoop tussen twee opeenvolgende telpunten van de PTT-telling weergegeven in rij 5. Het aantal waarnemingen in deze gebieden is in rij 6 gespecificeerd voor de 6 typen biotoop en in rij 7 is dit uitgedrukt in het percentage van het totaal.

		Bos	Nat natuurlijk	Droog natuurlijk	Bouw- en weiland	Bebouwd	Water
1	Aantal PTT telpunten	54	8	19	479	37	11
2	% van het totaal	8,9	1,3	3,1	78,8	6,1	1,8
3	Aantal PTT waarnemingen	11	10	6	532	7	5
4	% per biotoop	1,3	1,5	1,1	93,3	1,7	1,1
5	Aantal LTT telgebieden	25	5	7	244	25	9
6	Aantal LTT waarnemingen	4	1	0	55	0	0
7	% per biotoop	6,7	1,6	0	91,7	0	0

Tabel 3 Verdeling van het biotooptype in het jaar 2011 in aantal en in percentage over de 608 telpunten bij de PTT en over de 315 telpunten van de LTT en de waarnemingen in aantal en percentage binnen de biotopen.

In Tabel 4 zijn de analoge gegevens voor 2012 opgenomen van de 703 telpunten bij de PTT-telling en de 355 telpunten van de LTT-telling.

		Bos	Nat natuurlijk	Droog natuurlijk	Bouw- en weiland	Bebouwd	Water
1	Aantal PTT telpunten	73	14	27	535	41	13
2	% van het totaal	10,4	2,0	3,8	76,1	5,8	1,9
3	Aantal PTT waarnemingen	42	9	14	503	12	8
4	% per biotoop	7,1	1,5	2,4	85,5	2,0	1,4
5	Aantal LTT telgebieden	76	9	20	213	34	3
6	Aantal LTT waarnemingen	26	2	3	53	2	0
7	% per biotoop	30,2	2,3	3,5	61,6	2,3	0

Tabel 4 Verdeling van het biotooptype in het jaar 2012 in aantal en in percentage over de 703 telpunten van de PTT en over de 355 telpunten van de LTT en de waarnemingen in aantal en percentage binnen de biotopen.

Met de uitbreiding van het aantal telgebieden in 2012 en geen afzeggingen van waarnemers in de gebieden uit eerdere jaren, steeg het aantal telpunten tijdens de PTT-telling 2012 van 608 naar 703. Het percentage telpunten in het bos steeg

met 1,5% en dat van nat natuurlijk en droog natuurlijk allebei met 0,7%. Van bouw- en weiland nam het af met 2,7%, van bebouwd met 0,3% en van water bleef het nagenoeg gelijk. Het biotoop bouw- en weiland is, ondanks de afname, nog steeds meer dan driekwart van het totaal. Het aantal waarnemingen in dit biotoop bedraagt 85,5% van het totaal.

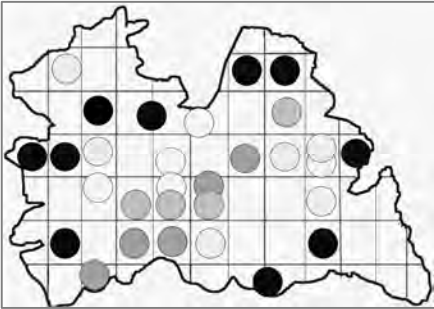
De vergelijking in percentage waarnemingen per biotoop laat twee opvallende verschuivingen zien. Het percentage in het bos neemt met 5,8% toe. Dat valt naast mogelijke andere factoren wellicht te verklaren uit de stijging van het aantal telpunten in dit biotoop met 35%. Nader onderzoek zal dit in de komende jaren moeten uitwijzen. In bouw- en weiland doet zich een daling van 8% van de waarnemingen voor, terwijl er een toename van telpunten is van 11,6%. Dit lijkt verhoudingsgewijs overeenkomstig te zijn met het totaalbeeld van de afname van het aantal waarnemingen (12%) en de toename van de telpunten (15,6%). Het geeft ons echter geen verklaring voor het geringe aantal waargenomen vogels.

Zijn de nieuwe waarnemers minder vaardig? Het antwoord is nee. Leverden de waarnemingen in nieuwe gebieden lagere aantallen op dan in andere gebieden? Alweer een nee. Andere factoren moeten een rol spelen. De weersomstandigheden voorafgaand aan en tijdens de telling? Het ijs- en sneeuwdek? Het voedselaanbod? De mogelijke invloed van de weersomstandigheden zal eerst na vele jaren van registratie en noteren kunnen worden vastgesteld. Zijn de invloeden van sneeuw- en ijsdek zo hoog dat er sprake is van migratie? Zo ja, dan zal dat moeten blijken aan de hand van cijfermateriaal uit zuidelijker gelegen gebieden.

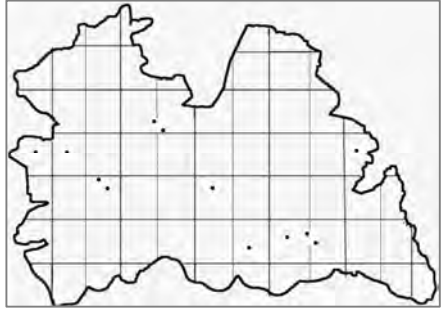
Is de cyclische populatie-ontwikkeling bij muizen een mogelijke factor? Het jaar 2009 was net als 2006 een slecht muizenjaar. Uit literatuur blijkt dat 1990, 1993, 1996 en 1999 goede jaren waren.^{1,2,3} Trekken we deze lijn door, dan betekent dat voor de jaren 2002, 2005, 2008 en 2011 een groot voedselaanbod. Is het mogelijk om een correlatie vast te stellen in het aantal waarnemingen, de muizenstand, de weersomstandigheden voorafgaand aan en tijdens de telling en de aanwezigheid van sneeuw- of ijsdek in één bepaald jaar? Nog vele jaren van waarnemingen zullen nodig zijn voordat we een trend mogen bespeuren of een conclusie kunnen trekken.

Werden er in 2010 maar liefst 44 waarnemingen gemeld van de blauwe kiekendief - 27 in januari en 17 in februari - in 2011 zag men slechts drie exemplaren. Ook het aantal waarnemingen van ruigpootbuizerds liep terug van vijf in 2010 (drie in januari en twee in februari) naar één in 2012. Het smelleken werd in 2012 niet gezien in tegenstelling tot drie waarnemingen in 2010. De slechtvalkwaarnemingen kenden een dipje in 2011, maar zijn nu met zes waarnemingen weer gelijk aan februari 2010. Ook bij de torenvalk zien we een afname van 94 in januari en 89 in februari 2010 naar 81 exemplaren tijdens de telling van 2012. Dat zijn er dan wel weer 25 meer dan in 2011.

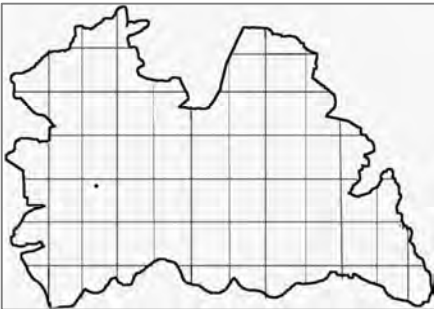
In de navolgende diagrammen is de verdeling van het aantal roofvogels per soort en per waarneembeid weergegeven, allereerst voor de waarnemingen tijdens de PTT-telling, vervolgens voor de LTT-telling.

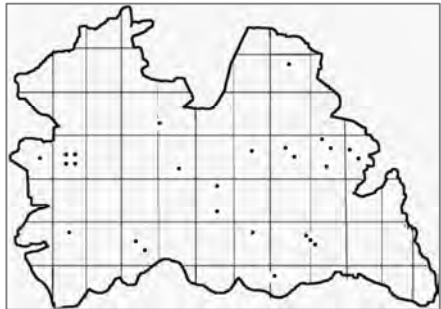
Buizerd, 471 ex. – PTT-telling

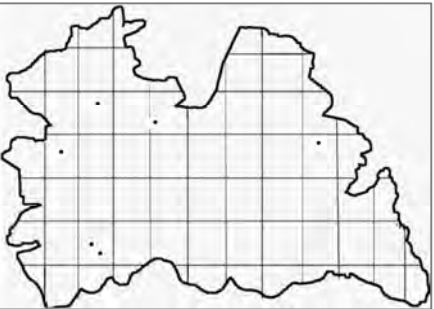
Havik, 12 ex. – PTT-telling

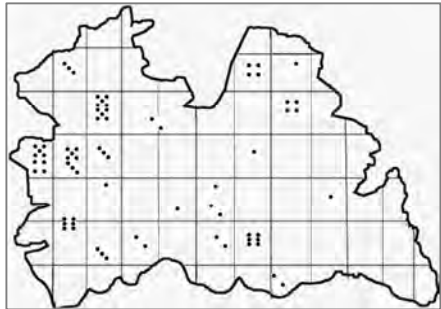
Ruigpootbuizerd, 1 ex. – PTT-telling

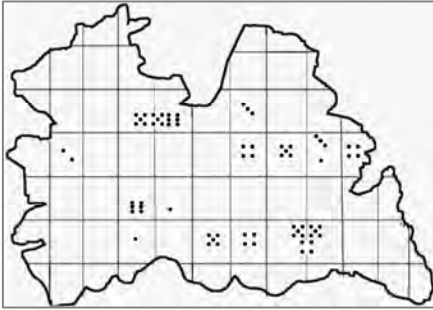
Sperwer, 26 ex. – PTT-telling

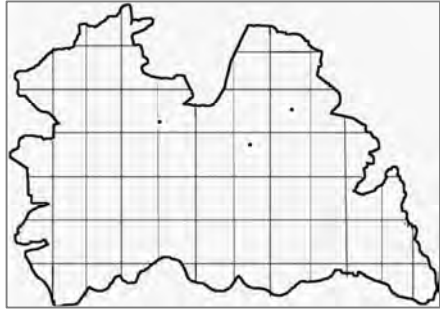
Slechtvalk, 6 ex. – PTT-telling

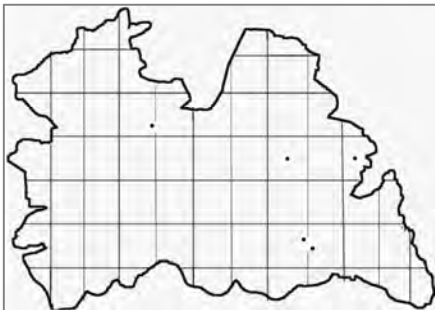
Torenavalk, 72 ex. – PTT-telling

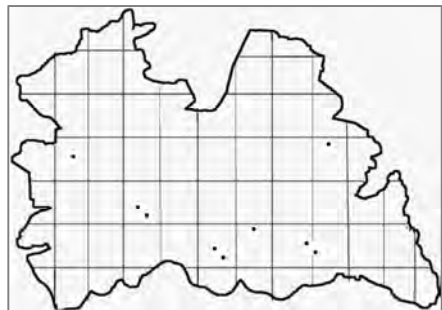
Buizerd, 69 ex. – LTT-telling

Havik, 3 ex. – LTT-telling

Sperwer, 5 ex. – LTT-telling

Torenavalk, 9 ex. – LTT-telling

Meer dan roofvogels

Tijdens de PTT-telling werd zowel in de Eempolders als in het Rijndijkgebied één steenuil waargenomen. In het gebied bekend als 41A (ten zuiden van Amersfoort) werd een velduil genoteerd. Bij de LTT-telling zagen de waarnemers in gebied 42 (ten oosten van Amersfoort) een steenuil. Verder werden genoteerd: een eenzame Kievit en in één kijkerbeeld watersnip en houtsnip, 4 ransuilen in polder Westbroek, dodaars, 120 Indische ganzen, mandarijneend, witte kwikstaart, 4 roeken, 6 koperwieken, grote zaagbek en 6 kramsvogels.

Met de inmiddels derde editie van de Midwinter Roofvogeltelling hebben we een hoeveelheid informatie over de in die periode in onze provincie verblijvende roofvogels kunnen verzamelen. Vanzelfsprekend is het de wens om nog veel jaren met dit project door te gaan. Daarbij zou het geweldig zijn als we vlakdekkende tellingen zouden kunnen behalen. Ken je nog waarnemers die deel willen nemen aan deze telling of ben je zelf een van hen, schroom dan niet en meld je aan voor 2013.

Laat het ons weten via het formulier op de website: www.vogelwacht-utrecht.nl> Homepage>werkgroepen>midwinter roofvogeltelling en klik op: Ook meetellen? Dan zie je onder het overzicht van de nog beschikbare gebieden een inschrijfformulier.

Misschien wil je eerst meer informatie? Mail je vragen naar: roofvogeltelling@vogelwacht-utrecht.nl of neem telefonisch contact op met: Frits Franssen (030-2328242) of Frank Sidler (030-2280037).

Dank en ...

De hierboven samengebrachte informatie is te danken aan de groep waarnemers die zich heeft ingezet om het veld in te trekken en op gestandaardiseerde wijze waarnemingen te doen, die te registreren en in te leveren bij de rekenkamer. Iedereen die heeft meegedaan - ook zij die niet bij ons zijn aangemeld - bedanken we hartelijk voor zijn/haar inzet en bijdrage. Graag rekenen we ook in 2013 weer op ieders deelname.

-
- 1) http://www.vogelbescherming.nl/vogels_beschermen/landelijk_gebied/erfvogels/kerkuil
 - 2) http://www.roofvogelszeeland.nl/Nieuws/jaar_bruine_kiekendief.html
 - 3) <http://www.nvwc.nl/Nieuwsitems/2009/nieuws%202009-42%20ooievaars.html>

Havik - Hans van Zummeren